

HUYSUZ VE YALNIZ KADININ VEDASI: KAPI

Tek kişilik hükümdarlığının biricik sakini olan Emerenc, Kapı'sını ilk kez bir kadın için açıyor. Emerenc, kendi anayasasından ödün vermeyip bir kadın yazarın evinde hizmetçi olarak çalışmaya başlıyor. Bulaşık, çamaşır ve yemek üçgeninde gelişen "herkes gibi buluşma" hali zamanla evriliyor. Yaşlı kadının kırışıklıkları arasında gizlediği hayatına dair her kapı, yazarın merak ve merhametiyle açılıyor... Ve aslında iki kadın "Yalnızlık" duygusunun doruğunda birlikte oturup yaşamı sorguluyor. Magda Szabo'nun "gölgelerinde kendisini anlattığı" Kapı romanı her kütüphanenin başköşesinde bulunmayı hak ediyor...

Kapı... Anlamlar deryasının büyüklü kelimesi... Ruhun gizli kalkanı... Bitişler ve başlangıçların derin simgesi... Yüzyıllar geçse de yeri değişmeyen varoluşsal anıt... Açılması da kapanması da zor olan "insani" bir duruşun hali olan o kapı, edebiyat dünyasında bir kadının kaleminde vücut buluyor... Macar edebiyatının sınırlara sığmayan ismi Magda Szabo, *Kapı* adlı romanında kapıları ardına kadar açıyor kimi zaman da kapatıyor. Szabo'nun otuzu aşkın dile çevrilen bu kitabı, aslında otobiyografik bir roman özelliği taşıyor. Szabo, gölgelerinde kendisini anlattığı bir kadın yazar ile temizlikçi Emerenc'in hikâyesini kaleminden damlatıyor. Kitabın ilk sayfasındaki öz anlatımı ve iç hesaplaşmasıyla *Kapı'yı*, okuyan herkesin suratına sert bir şekilde çarpıyor yazar: "Bu kitabı Tanrı için yazmadım, o ruhumun derinliklerini biliyor. Bu kitap, her şeye tanık olan ve ister uyanık, ister uykuda olsun yaşamımın her anını izleyen gölgeler için de yazıldı. Bu kitap insanlar için yazıldı. Bugüne değin korkusuzca yaşadım, umarım ölümüm de böyle yiğitçe ve dürüstçe olur ancak bunun bir koşulu var: Size söylemem gerekir ki Emerenc'i ben öldürdüm. Onu ortadan kaldırmayı değil kurtarmayı istemiş olmam bu gerçeği değiştirmez."

Çağların değişmez ifadesi olan "ev hanım"lığı savaş yıllarında bir yazarla karşımıza çıkıyor. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla başlayan süreçten kalan iki hayat, Szabo'nun *Kapı* romanıyla şiirleşiyor. Ruhsal yorgunluğu fiziksel halini zorlayan kadın yazar, çamaşır-bulaşık-ütü üçgeninde kalemine yer bulamayınca kendine bir yardımcı aramaya başlıyor. Bu arama onu Julia Sokağında 7 numaralı kapının önüne ulaştırır. Kapı açıldığında Emerenc'le karşılaşır ama onu ikna etmek pek de kolay olmaz. Çünkü savaşın ve acının travmalarıyla büyüyen Eme-

renc, kendi yalnızlık coğrafyasının özgüveniyle direnmektedir hayata. Üzerinden çıkarmadığı uzun paltosu ve başörtüsü ile meydan okur tüm hüznü öyküsüne. Bu yüzden de kiminle çalışmak istediğini sadece o seçmektedir. Hatta yapacağı işi bile kendisi belirler. Yani Emerenc kendine kurduğu ülkenin kapısından içeri herkesi almaz. Ancak zaman, yazardan yana ilerler.

Bol dikenli önyargı

Yüzündeki tüm kırışıklıkları sert ve katı ifadeyle bütünleştiren Emerenc, birkaç gün sonra yazarın evinde çalışmayı kabul ediyor. Yazarın Emerenc'e açtığı kapı iki kadın arasında karmaşık, duygusal, derin ve insani bir ilişkinin başlamasına yol açıyor. Szabo'nun yazarın Emerenc'i ilk gördüğü anda hissettiği duyguları aktardığı betimlemeler ise kendi pastoral vadisini oluşturuyor: "Hiçbir korunma gerektirmeyen bir yaz günüydü, gün batımı vakti, mor bir göğün altında bahçedeydik ve o orada sanki güllerin ortasına yakışmış gibi duruyordu. İnsan, dünyaya çiçek olarak gelsek kimin hangi çiçek olarak doğacağını hissedebiliyor. Hangi çiçek olduğunu bilmek bir yana, henüz hakkında hiçbir şey bilmediğim halde Emerenc'in bir gül olamayacağını anında hissetmişim."

Ancak yazarın bol dikenli bu önyargısı zamanla yerini merak, merhamet ve ilgiye bırakıyor. Meydan okumalarla başlayan bu ilişki hem yazarın hem de Emerenc'in sivri köşelerini törpüleyerek onları birbirine yaklaştırıyor. İki kadının 17 yıl sürecek olan hikâyesi, dram ve mizahın tüm kaotik karmaşasıyla harlanıyor. Entelektüel statünün ayrıcalık tanıdığı yazar, Emerenc'in gizemli merhametiyle tanıştık-

ça hayatın en büyük şoklarından birini yaşıyor. Ömründe gözyaşı ve sevinci kapı dışarı bırakan Emerenc'in yazarın amansız bir hastalıkla mücadele eden eşi için uzattığı şifa eli, kitabın sayfalarındaki o hümanist ruhunu zirveye çıkarıyor. Yazar Emerenc'in yardımını anlatırken "Emerenc anayasası tarafından buyurulduğu üzere birgün bizim eve de nekahat dönemindeki hastalar için hazırladığı yemekle çıka geldi" cümlesi ile aslında karşısındaki kadının ruh kapısını az da olsa araladığını düşünüyor. Kendisi dışındaki canlılarla teması kapı eşiklerinde bırakan Emerenc'in Viola ile tanışması ise kitabın en sıcak noktalarından biri olarak karşımıza çıkıyor. Kadın yazarın sokakta bulunduğu hasta köpek, Emerenc'in merhametini güneş ışığının sabah yeryüzüne yansımaları gibi hayata taşıyor. Tuhaf alışkanlıkları ve bilge çıkışları ile Emerenc, bu sevimli hayvanı iyileştiriyor. Yazar Emerenc ile Viola arasındaki o boyutsal bağı şu cümlelerle anlatıyor: "Emerenc köpekle pek çok şey hakkında yüksek sesle ve tıpkı konuşmaya yeni başlayan küçük bir çocuğu eğitir gibi sözcükleri heceleyerek konuşuyordu."

Çocukluktan kalan mutluluk kırıntıları

Macaristan halkının savaş yılları ve sonrasında yaşadığı dramlardan payına düşeni fazlasıyla alan cesur kadın Emerenc'in o dimdik duruşunun arkasında ise bir aile trajedisi bulunuyor. Kendi iç sesini bile duymakta güçlük çektiğimiz Emerenc'in kendine dair ağzından dökülen öyküsü Szabo'nun o usta kalemle iliklerimize kadar işliyor. Babasının ölümü, annesinin ikinci kez yaptığı evlilik ve üvey babasının baskısı yüzünden okula gitmeyen Emerenc'in içindeki o sızı üvey ikiz kardeşlerinin dünyaya gelmesiyle diniyor. Ama yaşlı kadının çocukluğuna dair sadece bir kırıntı olarak kalan mutluluğu, ruhunda çok az hüküm sürüyor. Çünkü kardeşlerinin ölümü onu perişan ediyor. Emerenc'in yaşadığı o acı an, Szabo'nun mitolojik ve şiirsel anlatısıyla okuyan herkesi derinden etkiliyor: "Su almak için gittiğim çoban kuyusunun yeri ne yakın ne de uzaktı; uzak ve yakın kavramları bir çocuk için ne ifade eder ki? Tam kuyuya varmışım ki bir fırtına çıktı, hiç bu denli süratle patlayan bir fırtınaya tanık olmamışım, çevrede o güne dek duyulmamış bir gök gürültüsü duyuldu. Gökyüzü bir anda

değişmişti, her zamanki gibi kararmış, menekşe rengini almıştı, bulutlar sanki aralarında ateşler yakılmış gibi her taraftan alev alev yanıyordu. Gözlerim bizim küçük sarışınları aradı, bulduklarını yere baktığımda gördüğüm, onlar değil düşen yıldırımın dolaylı üzerlerine yıkılan ağaçtı. Çoktan öldüklerini anladım ancak gördüğüm şeylerin onlar olup olmadığı konusunda bir fikrim yoktu, insana benzer bir tarafları kalmamıştı. Gördüğüm manzara simsiyah iki tomruktan ibaretti, onları bir şeye benzetmem gerekirse daha çok kömürleşmiş kütüğe benzedikleriydi. Bu manzara karşısında annemin kendini çoban kuyusuna attığını söylesem buna şaşar mısınız?"

Magza Szabo'nun yazar ile Emerenc arasındaki ilişkiyi anne-kız boyutuna taşıdığı satırlar ise tarihten izler taşıyor. Emerenc, Anneler Günü bir anda yazarın odasına giriyor... Ona 1905'teki Rus Devrimi'nden birkaç yıl sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden de birkaç yıl önce bir okul töreni sırasında öğretmenine okuduğu şiiri haykırıyor. Ve aslında kızı olarak gördüğü yazara şiir üzerinden minnettarlığını sunuyor: Beni sevdiniz yiyecek verdiniz. / Altıma yumuşak döşekler serdiniz. / Teşekkür ederim tüm bu iyiliklere / Teşekkür beni eğitime, ana ve babama / Bolluk versin Tanrım topraklarına...

Tam 17 yıl boyunca yazarın evinde çalışan Emerenc'in gizemleri ise tüm sıra dışılığıyla ortaya çıkıyor. Garip nesnelere duyduğu hayranlık, yazarı çok şaşırtıyor. Emerenc'in üzerine titrediği bir gizi daha bulunuyor... İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudi bir çiftin çocuklarını saklıyor Emerenc... Gizemli çocuk söz vermesine karşın ziyaretine gelmeyince Emerenc onun için büyük bir özenle kurduğu sofrayı korkunç bir öfkeyle yıkıp kırıyor.

Ve o son... Huysuz, değişik, yaşlı ve yalnız kadının vedası... Hasta yatağında, başucunda bir anne şefkatiyle oturan yazar... İki kadının hayata nokta koyduğu anlar... Emerenc'in ömrü boyunca kalbine mühür vuran beynine atan emboli yüzünden verdiği son nefes... Szabo'nun "Kim yalnız değil ki? Bilmek isterdim doğrusu. Hatta biriyle birlikte yaşayanlar bile yalnız, sadece yalnız olduklarının bilincinde değiller, o kadar!" ifadesiyle anlattığı o buz gibi Emerenc'in yeryüzüne "Hoşçakalı"... Szabo'ya 2003 yılında Fransa'nın Femina Ödülü'nü kazandıran bu roman, her kütüphanenin başköşesinde bulunmayı hak ediyor... Ve Edip Cansever'in "her şeyi" barındıran dizesiyle ruhta bütünleşiyor. Var mıydık... Belki... Biraz...

KAPI

Magda Szabo
Çev: Hilmi Ortaç

YAPI KREDİ YAYINLARI 2023